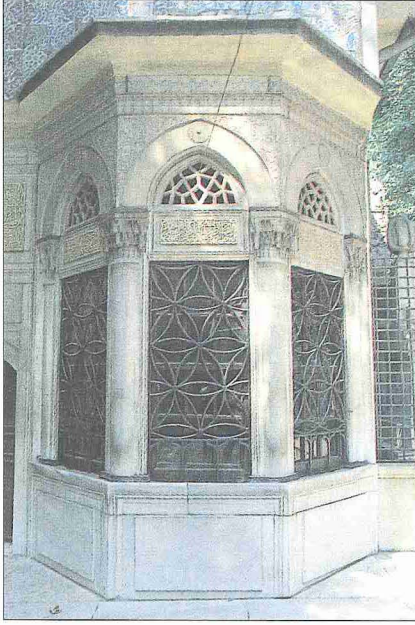

Eyüp Sultan Camii avlusundaki I. Ahmed sebili

bir yerinde kafes arkasında tutulmaya başlanmıştır. Bu kanuna uyularak Sultan Ahmed'e I. Mustafa halef olmuştur.

Osmanlı tarihinde en büyük yapılar arasında sayılan ve mimari özellikleri bakımından sanat tarihinde önemli bir yeri olan Sultan Ahmed Camii onun tarafından inşa ettirilmiş, kendisi de temel atılırken altın bir kazma ile terleyinceye kadar bizzat çalışmıştır. Bu cami, yanındaki medrese, imaret, tabhane, dârüşşifa, mektep ve dükkânları ile tam bir külliye teşkil ediyordu. I. Ahmed, yıkılmaya yüz tutan Kâbe duvarlarını İstanbul'dan ustalar göndererek tamir ettirmiş, Kâbe'nin kapısı üzerindeki kitâbe ile altın oluğu yenilemiş, ayrıca duvarları tutması için halis altın ve gümüşten on altı kuşak yaptırıp Mekke'ye yollamıştır. Bunlardan başka, İstanbul'da beyaz mermerden hazırlattığı bir minberi Medine'ye göndererek Mes-cid-i Nebevî'nin eskiyen minberinin yerine koydurmuştur. Babasının türbesini de yaptıran I. Ahmed'in bugün mevcut olmayan, Üsküdar'da Kavak Sarayı Mes-cidi ile Beylerbeyi'nde İstavroz Mes-cidi ile inşa ettirdiği bilinmektedir. Ayrıca Eyüp'teki sebilinden başka Alemdar'da, Tophane'de, Tersane'de, Üsküdar Kavak İskelesi'nde ve Haydarpasa'da yaptırttığı çeşmeler ise imar faaliyetleri sırasın-

da ortadan kalkmıştır. Devrinde ilk defa tütün ithaline izin verilmiş, bunun yanında ülke çapında içki yasağı uygulanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa Sâfi, *Zübdetü't-tevârih*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, I, nr. 2428; II, nr. 2429; Peçevi, *Târih*, I, 311-313; II, 261, 296-299, 335, 342-343, 346-347; Mehmed b. Mehmed, *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr*, İstanbul 1276, s. 219-251; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-kibâr fi esfâri'l-bihâr* (nşr. O. Şaik Gökyay), İstanbul 1973, s. 209-211; a.mlf., *Fezleke*, İstanbul 1286, I, 260, 344-345; Solakzâde, *Târih*, s. 683-698; Naimâ, *Târih*, I, 404, 413-415; Mir'âtü'l-Haremeyn (Mir'ât-ı Mekke), I, 502-506; Hammer (Atâ Bey), VIII, 42 vd.; Danişmend, *Kronoloji*, III, 243, 258; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı-İngiliz İktisadî Münâsebetleri (1580-1838)*, Ankara 1974, I, 43-45; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 103; Nezih Aykut, *Hasan Beyzâde Tarihi, I-III* (doktora tezi, 1980), İÜ Ed. Fak., Tarih Semineri Kitaplığı, nr. 2572, II, 303, 314, 322-323; M. Tayyib Gökbilgin, "XVII. Asır Başlarında Erdel Hadiseleri ve Bethlen Gabor'un Beyliğe İntihâbı", *TDL*, sy. 1 (1949), s. 1-28; a.mlf., "Nasûh Paşa", *İA*, IX, 124; Halil İnalçık, "Adâletnâmeler", *Belgeler*, sy. 3-4, Ankara 1967, s. 123-133; Gerard Erdbrink, "Onyedinci Asırda Osmanlı-Hollanda Münâsebetlerine Bir Bakış", *GDAAD*, sy. 2-3 (1974), s. 160-179; M. Cavid Baysun, "Ahmed I", *İA*, I, 161; M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Mehmed Paşa", *İA*, VII, 593; Cen-giz Orhonlu, "Murad Paşa", *İA*, VIII, 652; R. Mantran, "Ahmad I", *EJ²* (İng.), I, 267-268; a.mlf., "Ahmed el-Evvel", *UDMİ*, II, 47-49.

MÜCTEBA İLGÜREL

AHMED II

(أحمد)

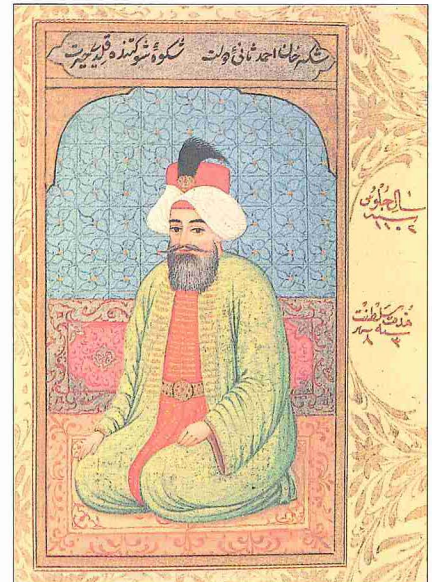
(ö. 1106/1695)

Osmanlı padişahı
(1691-1695).

6 Zilhicce 1052'de (25 Şubat 1643) dünyaya geldi. Babası Sultan İbrâhim, annesi Muazzez Sultan'dır. Kardeşi II. Süleyman'ın yerine, 23 Haziran 1691'de kırk dokuz yaşında iken Edirne'de tahta çıktı. Bu sırada Osmanlı-Avusturya savaşları devam etmekteydi. II. Ahmed cephedeki Sadrazam ve Serdârîkrem Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa'yı görevinde bıraktı. Fakat onun Salankamen'de şehid düşmesi ve ordunun dağılması üzerine, Kadı Ali Paşa'yı askerinin başına geçmek şartıyla sadrazamlığa getirdi. Ancak yeni sadrazamın sefere çıkması ve mal hirsına kapılması azline sebep oldu; yerine Merzifonlu Hacı Ali Paşa getirildi. Bu sırada Varat Kalesi Avusturyalılar'ın eline geçti.

Hacı Ali Paşa bir müddet sonra Belgrad'a doğru yola çıktı; ancak düşmanın ortalıkta görünmemesi üzerine şehrin kalesini tamir ve tahkim ettirip geri döndü. Bu sırada başdefterdar Cânib Ahmed Efendi'nin haksız yere azledilmesi sadrazamın istifasına sebep oldu; yerine Bozoklu Mustafa Paşa getirildi. Öte yandan bir süredir Trablusşam, Sayda ve Beyrut taraflarında eşkıyalık yapmakta olan Râfîzî zümresinden Serhanoğulları ile Dürzî Ma'noğlu'nun cezalandırıldığı haberi İstanbul'da sevinçle karşılandı. Yeni sadrazam serdâr-ı ekrem olarak Edirne'den Belgrad'a doğru yola çıkarken Orta Macar Kralı Tököly İmre ile Kırım Hanı Selim Giray da orduya katıldı. Bu sırada, Belgrad Kalesi'ni kuşatmış bulunan Avusturya ordusu kumandanı Duc de Croy, Osmanlı ordusunun yaklaşması üzerine muhasarayı kaldırarak geri çekildi (12 Eylül 1693). Avusturyalılar'ın peşine asker gönderen serdâr-ı ekrem bu arada Belgrad ve Tımişvar gibi diğer bazı önemli kaleleri de tamir ve takviye ettirdi. Aynı günlerde, zaman zaman sınırı geçip etrafa dehşet saçan Barabaş Kazakları ile Lehli soyguncular da Babadağı seraskeri Mustafa Paşa tarafından mağlûp edilerek dağıtıldı. Fakat sefer dönüşünde Bozoklu Mustafa Paşa, kızlar ağasının tesirinde kalan II. Ahmed tarafından azledilerek yerine Sürmeli Ali Paşa getirildi. Ali Paşa Edirne'ye vardığında Avusturya üze-

Sultan II. Ahmed

rine serdar tayin edildi ve derhal orduyla yola çıktı. Asker Sava nehrinden Zemun sahrasına geçirilerek Varadin üzerine sevk edildi. 19 Eylül 1694'ten itibaren Varadin muhasarası başladı ve şehir topa tutuldu; Tuna'daki ince donanma da düşman donanmasını kale altına sığınmaya mecbur etti. Ancak kalenin takviye alması ve şiddetli yağmurların başlaması, askeri ileri harekâttan alıkoymdu. Diğer taraftan Avusturya ve Macar kuvvetlerine yeniden yardım gönderildiği ve Macar beylerinin imparatorun emriyle asker topladıkları haber-

lerinin gelmesi üzerine ordu, yirmi üç günlük muhasaradan sonra Belgrad'a çekilmek zorunda kaldı. Avusturya seferinin bu şekilde sonuçlanmasından beş ay kadar sonra, 1695 ilkbaharında önemli bir kuvvetle Lehistan'a giren Şehbaz Giray, Lemberg taraflarına akınlar düzenleyerek kralın ordusunu mağlup etti; birçok ganimet ve esirle geri döndü.

Bu seferler dolayısıyla askere olan ihtiyaç çoğaldığından, Girit dışındaki bazı adaların muhafız kuvvetleri azaltılmış, bu arada Sakız'ın korunması da yalnız kalyon leventlerine bırakılmıştı. Bunu fırsat bilen Malta ve papalık gemileri Sakız'a asker çıkararak adayı işgal ettiler (21 Eylül 1695). Bu duruma çok üzülen II. Ahmed, adanın kurtarılması için derhal hazırlıklara başlanmasını emrettiyse de kısa bir süre sonra, 6 Şubat 1695'te elli iki yaşında iken istiskadan (ödem) Edirne'de vefat etti. Naaşı İstanbul'a getirilerek Kanûnî Süleyman'ın türbesine defnedildi.

Hassas ve hiddetli bir mizaca sahip olan II. Ahmed şiir ve müsikeye meraklı, aynı zamanda hattat bir padişahı. Çevresindekilerin telkinlerine çabuk kapılır, ancak devlet işlerinde reâyânın haklarını daima ön planda tutardı. Saltanatı sırasında birtakım idarî düzenlemeler gerçekleştirilmiş, özellikle Dîvân-ı Hümayun'un işlerinin artması üzerine, eskiden olduğu gibi divan toplantıları Sultan Süleyman kanunnâmesine uygun olarak haftada iki günden dört güne çıkarılmıştır. Kendisi de divan müzakerelerinde bizzat bulunmayı âdet haline getirmiş ve hastalığı sırasında bile bu âdeti terketmemiştir (Özcan, s. 687-688; Râşid, II, 288). Saltanatı sırasında reâyâyı korumak ve hazinenin kayıplarını önlemek maksadıyla önce Şam, Halep, Diyarbekir, Mardin, Adana, Malatya, Antep ve Tokat'ta başlamak, daha sonra Anadolu ve Rumeli eyaletlerinin tamamını içine almak üzere mîrî mukātaa'ların iltizamında mālîkâne* usulü ihdas edilmiş, ancak, bu usulle halk sık sık değişen mültezimlerin keyfî davranışlarından önceleri korunmuşsa da bu uygulama, daha sonra devletin başına büyük dertler açan âyânlığın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

II. Ahmed'in kısa saltanatı zamanına tesadüf eden Cibali, Ayazma Kapısı ve Bedesten yangınları İstanbul'un büyük bir kısmının tamamen yanmasına sebep olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Râşid, *Târih*, II, 162, 237-238, 255-256, 268-269, 270-274, 288; Mustafa Nûri Paşa, *Netâyi-cü'l-vukûât*, İstanbul 1327, III, 8-11; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 591; Abdülkadir Özcan, *Defterdar Sarı Mehmed Paşa-Zübde-i Vekâyiât, Tahlil ve Metin* (doktora tezi, 1979), İÜ Ed. Fak., Tarih Semineri Kitaplığı, nr. 3276, s. 555-558, 579-580, 591-592, 637, 665-669, 670-674, 679-680, 687-688, 693; a.mlf., "Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın Mâlî Bazı Görüş ve Faaliyetleri", *GDAAD*, sy. 10-11 (1983), s. 239-248; Mehmet Genç, "Osmanlı Mâlîyesinde Mâlîkâne Sistemi", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar*, Ankara 1975, s. 231-258; M. Cavid Baysun, "Ahmed II", *İA*, I, 164-165; R. Ekrem Koçu, "Ali Paşa", *İA*, I, 342-343; B. Kütükoğlu, "Varadin", *İA*, XIII, 203-206; R. Mantran, "Ahmad II", *EI*² (İng.), I, 268.

MÜCTEBA İLGÜREL

AHMED III

(أحمد)

(ö. 1149/1736)

Osmanlı padişahı
(1703-1730).

IV. Mehmed'in oğlu ve II. Mustafa'nın kardeşi olup annesi Râbia Emetullah Gülnüş Sultan'dır. 22 Ramazan 1084 (31 Aralık 1673) Pazar günü dünyaya geldi. İlk hocası Şeyh-i Sultânî Mehmed Efendi'dir. Daha sonra Seyyid Feyzullah Efendi'nin talebesi oldu. On dört yaşında iken, II. Süleyman'ın tahta çıkarılması üzerine, babası IV. Mehmed ve ağabeyi Mustafa ile birlikte Topkapı Sarayındaki Çimşirlik (Şimşirlik) dairesine kapatıldı. Daha sonra Edirne'ye nakledilerek amcaları II. Süleyman, II. Ahmed ve ağabeyi II. Mustafa'nın padişahlıkları süresince burada kaldı. Nihayet 1703 Edirne Vak'ası sırasında, II. Mustafa'yı tahttan indirmek için Edirne'ye yürüyen cebecilerin kendi aralarında müftü tayin ettikleri Mehmed Efendi'nin ısrarı ile, 17 Ağustos 1703 günü âsiler tarafından tahta çıkarılmasına karar verildi ve bir gün sonra Çorlu'da adına hutbe okundu. 22 Ağustos'ta, âsilerin sadrazam tayin ettikleri Kavanoz Ahmed Paşa tarafından Edirne Saray'ından alındı ve ertesi gün kendisine biat merasimi yapıldı. Böylece fiilen tahta geçen III. Ahmed, ilk iş olarak, eski padişah II. Mustafa ve çocuklarının Edirne Saray'ına kapatılmasına dair hattı çıkarttı ve Dârüssaâde ağası Nezir Ağa'yı azletti. Bu arada, Kavanoz Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı ile İmam Mehmed Efendi'nin şeyhülislâmlığını resmen tasdik etti ve

Sultan II. Ahmed'in berati

(A. Nadir, *Osmanlı Padişah Fermanları*, s. 104)

